

з різними верствами населення, бізнес може не тільки отримувати прибуток, але і розширювати ринок, збільшуючи число споживачів.

Об'єктом соціального підприємництва є конкретна проблема, яка існує в соціальній сфері суспільства. Суб'єкт соціального підприємництва досить складний і може визначатися двома способами: або це сам соціальний підприємець, або це всі сторони, що беруть участь, для яких задоволення потреб і рішення певних проблем є результатом соціального підприємництва.

Соціальне підприємництво спочатку не обмежене в обсязі ресурсів, часу і просторі, і тому передбачає стрімке збільшення області впливу і розподіл досвіду.

Застосування нових, унікальних методів дозволяють вирішувати проблеми і домагатися найбільшого соціального впливу.

Соціальні підприємці, як і бізнесмени, розробляють і реалізують управлінські рішення з урахуванням ринкових можливостей, використовуючи підприємницький підхід для отримання доходу і довгострокового впливу на суспільство в цілому.

Соціальні підприємства вирішують соціальні проблеми, з якими, на жаль, на даний момент не справляються ні уряд, ні бізнес-структури. У той же час, соціальне підприємництво інтегрує все найкраще з приватного і державного секторів. І тому, є кращою альтернативою виключно комерційному або державному підходу у вирішенні суспільних проблем.

Саме тому необхідно позначити відмінність між соціальними підприємствами, некомерційними організаціями, комерційними структурами та соціально-відповідальними корпораціями.

Соціальне підприємництво балансує на перетині традиційного бізнесу та благодійності, що є головним чинником, що спонукає різні думки, є значимість економічної вигоди в рамках соціального підприємництва. Отримані матеріальні кошти не розподіляються між власниками, а реінвестуються, що є відмінною рисою соціального підприємництва.

Список літератури:

1. Жигір А.А. Сутність підприємництва та чинники його економічного розвитку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. Вип. № 20. С. 28 – 33
2. Горин В. П., Булавинець В. М. Соціальне підприємництво як інструмент диверсифікації фінансування соціальної політики. *Агросвіт*. 2021. № 15. С. 29–35

Головачук Є. В.

Національний університет «Києво-Могилянська академія»
студент МП-2, кафедра економічної теорії

ПРИРОДНА МОНОПОЛІЯ: ПРИЧИНИ ЇЇ ВИНИКНЕННЯ

Актуальність дослідження. З розвитком світової економіки та науково-технічного прогресу розвивається конкуренція на державних та світових ринках. Одними з важливих складових ринку являються монополії та монополістичні тенденції в економічній системі. Не виключенням є і сфери природних монополій, які відіграють важливу роль для добробуту громадян та економіки країни. Інші ринки та суб'єкти господарювання так чи інакше змушені враховувати поведінку природних монополій у процесі прийняття управлінських рішень через велику ринкову владу та важливе суспільне значення. Природні монополії в Україні являються опорами для стабільної економіки держави, розвитку реального сектору економіки та важливими для виходу з системної кризи. Природні монополії існують у таких галузях промисловості як: електроенергетика, залізниця, природний газ, телекомунікації та інших галузях. З початком повномасштабної війни в Україні, під загрозою опинились також ефективно управління та взагалі існування природних монополій, що викликає занепокоєння та може принести великих збитки для економіки України. Тому важливо розуміти сутність поняття природних монополій та причини їхнього виникнення.

Мета дослідження. Метою дослідження є висвітлення різних підходів до визначення

природних монополій та причини їхнього виникнення.

Завдання:

- визначення поняття «природна монополія» та її сутність, які досліджувались науковцями
- сформулювати власне визначення поняття «природна монополія»
- навести основні причини виникнення природних монополій

Об'єктом дослідження є сутність поняття та причини виникнення природних монополій.

Виклад основних положень дослідження. Вчені всього світу досліджували питання природної монополії, та кожен з них пропонував свій варіант визначення цих монополій. Ось, наприклад, Базилевич В. Д. та Філюк Г. М. дають пояснення природної монополії, як монополії, які виникають у сфері економіки, яка характеризується економією від масштабів виробництва, що зростає. [1]

Інший український вчений Стадницький Ю. І. каже, що: «Природна монополія – це вид господарської діяльності, що при існуючому рівні НТП, цін ресурсів та попиту на продукцію характеризується істотним ефектом масштабу, але лише за умови законодавчого захисту від руйнівної конкуренції.» [3]. Макконнелл Кемпбелл Р. і Брю Стенлі Л. дають визначення природній монополії як галузь, у якій економія зумовлена зростанням самого масштабу виробництва, а конкуренція на ринку є недопустимою.» [2] Піндайк Роберт С., Рубінфелд Деніел Л. - що природною монополією є галузі фірми які мають економію на масштабах, тобто середні та граничні витрати є спадними, упродовж усього циклу виробництва. [1, с. 367]

Згідно з Законом України «Про природні монополії»: «природна монополія - стан товарного ринку, при якому задоволення попиту на цьому ринку є більш ефективним за умови відсутності конкуренції внаслідок технологічних особливостей виробництва (у зв'язку з істотним зменшенням витрат виробництва на одиницю товару в міру збільшення обсягів виробництва), а товари (послуги), що виробляються суб'єктами природних монополій, не можуть бути замінені у споживанні іншими товарами (послугами), у зв'язку з чим попит на цьому товарному ринку менше залежить від зміни цін на ці товари (послуги), ніж попит на інші товари (послуги) (далі - товари)». [4]

Тобто природною монополією можна вважати тип монополії, який існує через високі стартові витрати або потужну економію від масштабів ведення бізнесу в конкретній галузі. Компанія, яка є суб'єктом природної монополії, може бути єдиним постачальником або продуктом, чи послугою в галузі, чи географічному розташуванні.

Природні монополії мають певні привілеї, але уряд контролює рівень цін, їх формування та регулює їхню діяльність, щоб запобігти можливим зловживанням монополюючим становищем на ринку. Природні монополії можуть виникнути у галузях, які потребують унікальної сировини, технологій чи подібних факторів для роботи. Існує декілька факторів, які можуть спричинити виникнення монополії. Усі фактори пов'язані з перешкодами для вступу:

- власність на ключовий ресурс: якщо фірма має виключне право власності на ключовий ресурс, вона може обмежувати доступ до цього ресурсу і встановити монополію;
- урядове регулювання: уряд може обмежити вступ на ринок законом (наприклад, через патенти, закони про авторське право), що може призвести до монополії; це робиться задля інтересів суспільства, оскільки ці норми сприяють інноваціям, а також науково-дослідним розробкам (НДДКР);
- економія на масштабі: в деяких галузях промисловості одна фірма може постачати товар чи послугу за меншими витратами, ніж могла б дві або більше фірм, що призводить до природної монополії. [5,6]

Дані фактори так чи інакше пов'язані з технологічним розвитком. Технічний розвиток в свою чергу може спричинити зміни у структурі витрат, що вплине на зміни умов існування природної монополії. Через високі ціни, особливості ринків, послуг та товарів, науково-технічний прогрес в майбутньому може вплинути на виникнення альтернативних послуг чи продуктів, що може загрожувати зникненню природних монополій. Дані зміни не стосуватимуться тих монополій, які в перспективі залишатимуться природними(залізниця,

водовідведення, водопостачання), а лише до тимчасових природних монополій (теплопостачання, міський електротранспорт).[7, с. 168]

Висновок. Природна монополія виникає, коли найбільш ефективною кількістю фірм у галузі є одна внаслідок технологічних особливостей, позитивним ефектом масштабу та потребує спеціального правового регулювання, що враховує її специфіку. Економічно недоцільно мати більше однієї фірми, яка виробляє товар чи надає послугу.

Причинами виникнення природних монополій є економічно неефективна концентрація виробництва та надання особливих юридичних прав у певній сфері економічної діяльності. Природні монополії виникають в тих галузях, де конкуренція є руйнівною для економічної ефективності та приводить до більших суспільних втрат. В умовах війни державна форма власності на природні монополії є особливо важливою, бо це дозволяє забезпечити

безперервність функціонування таких підприємств та дає більше можливостей для реагування саме на воєнні виклики.

Список літератури:

1. Базилевич В.Д., Филюк Г.М. Природні монополії. - К.: Знання, 2006.-367 с.
2. Макконнел К., Брю С. Экономикс. Принципы, проблемы, политика. 11 изд.-К., 1992
3. Штулер Г.Г., Климко Т.Ю., Макарович В.К. Економічна сутність та роль природної монополії в економіці країни. URL: <https://cutt.ly/h1vG8AM>
4. Про природні монополії: Закон України від 20 квітня 2000 року № 1682-III, (поточна редакція від 01.05.2019) // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, №30, ст. 238. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-14>
5. 3 Types and 7 Causes of Monopoly's URL: <https://boycewire.com/types-andcauses-of-monopoly/>
6. Barriers to Entry: Reasons for Monopolies to Exist URL:<https://courses.lumenlearning.com/boundlesseconomics/chapter/barriers-to-entry-reasons-for-monopolies-to-exist/>
7. Августин Р.Р., Саприка О.Б., Галазюк Н.М. Природні монополії: економічна сутність та об'єктивна потреба їх виникнення / Науковий вісник НЛТУ України, 2010. – Вип. 20.4.

Граніч О. Г.

Національний університет «Києво-Могилянська академія»
студент МП-2, кафедра економічної теорії

УКРАЇНЬСЬКА ЕКОНОМІКА ПІД ВПЛИВОМ ПАТРІОТИЧНИХ НАСТРОЇВ

Торстейн Веблен у своїй праці «Теорія праздного (бездіяльного) класу» писав, що у періоди кризи, чи то економічної, соціальної чи політичної, рівень загальнонаціонального патріотизму може досягати свого піку та мобілізувати соціальні маси у тих чи інших напрямках[1]. На сьогоднішній день, у післявоєнній відбудові одним з таких напрямків стане й економіка. Існує необхідність розглядати майбутні економічні зміни не лише в умовах трансгресивної світової динаміки змін, проте й враховуючи загальні настрої населення, що стануть підґрунтям для майбутніх економічних реформ. Саме для цього існує необхідність розуміння як працює економіка, включаючи всі її сфери при правому управлінні. На разі історія дає нам змогу вивести основні ознаки економічних змін що відбувалися при приході до влади консервативного, ультраконсервативного чи правого правління на прикладі багатьох Європейських, Американських та Азіатських країн. Ситуація популяризації ультраправих політичних сил у ЄС на сьогоднішній день є безпрецедентною для Європи, і може в майбутньому справити значний вплив на економічну політику України. Хоча дослідження вподобань електорату цих Європейських партій і показало значно більшу їх зацікавленість у ціннісному вимірі та вимірі